

FACILITARE COMUNITARĂ PRIN PRACTICI RESTAURATIVE

“MUNCA DE FACILITARE COMUNITARĂ ÎN COMUNITĂȚILE DIN PATA-RÂT REPREZINTĂ EFORTUL PE CARE ÎL FACEM ÎN CADRUL ACESTUI PROIECT PENTRU CA VOCEA ȘI NEVOILE OAMENILOR SĂ FIE CÂT MAI BINE REPREZENTATE ÎN INTERVENȚIILE ȘI SERVICIILE PE CARE LE OFERIM.”

Ce înseamnă facilitarea comunitară?

Ca definiție nu foarte tehnică, facilitarea comunitară *presupune facilitarea unor procese prin intermediul cărora comunitatea în cadrul căreia se lucrează ajunge să rezolve o problemă ce afectează, direct sau indirect, întreaga comunitate*. Tocmai deoarece există numeroase modalități prin care acest lucru poate fi realizat (aceasta însemnând și înțelegeri, și deci

teorii, diferite asupra a ceea ce presupune facilitarea comunitară) în continuare vom descrie modul în care facilitarea comunitară are loc în cadrul proiectului Pata-Cluj.

Tema 1. Împuternicire și participare

Această temă creează și întărește canale de comunicare dintre comunitatea din Pata Rât și instituțiile publice. În toate cele patru comunități din zonă, membrii descoperă și învață despre reprezentarea democratică și învață cum să se reprezinte mai bine și cum să se mobilizeze pentru acțiune. Astfel, comunitățile vor fi pregătite pentru a participa la acțiuni de dezvoltare.

Ceea ce trebuie subliniat în primul și primul rând este faptul că abordarea noastră este una de jos în sus (*bottom-up*), un model opus celui politic actual în care rezolvarea problemelor ține exclusiv de lideri și experți, altfel spus o abordare de sus în jos (*top-down*). Acest mod de lucru presupune faptul că identificarea problemei și a soluțiilor posibile pentru rezolvarea acesteia revin în primul rând comunității. Atâta vreme cât oamenii sunt obișnuiți ca altcineva să se ocupe și să rezolve problemele comunitare nu vom putea scăpa de un model paternalist (în care vom aștepta mereu un salvator sau un tătuc să ne ajute) de rezolvare a problemelor, un model care este profund limitat și care oferă puține spre deloc instrumente prin care oamenii să fie împuterniciți (*empowered*) pentru a opera schimbări sociale. Pentru a pune problema în termeni extrem de simpli, este vorba despre a nu depozita comunitățile de problemele și greutățile cu care se confruntă, pentru ca niște „experți” să le evalueze și rezolve fără implicarea lor.

Pe de altă parte, munca facilitatorului comunitar conduce la un tip de dezvoltare comunitară, însă în cazul muncii noastre din Pata-Rât dezvoltarea comunitară presupune într-adevăr asigurarea unor condiții de viață mai bune însă întotdeauna în vederea relocării oamenilor din această zonă. Astfel, deși încercăm să îmbunătățim condițiile de viață ale oamenilor, nu o facem pentru ca Pata-Rât-ul să devină locuibil întrucât dorim ca acesta să nu mai existe propriu-zis, ci doar pentru a încerca asigurarea unui minim uman necesar pentru aceste persoane. Așadar, facilitatorul comunitar coordonează procesul prin care comunitatea, pornind de la nevoile proprii, concepe soluțiile și implementarea acestora (alături de alți actori implicați) pentru a rezolva problemele comunitare.

Testimonials

Alex Boguş despre organizarea muncii de facilitare comunitară

"Munca de facilitare comunitară în comunitățile din Pata-Rât reprezintă efortul pe care îl facem în cadrul acestui proiect pentru ca vocea și nevoile oamenilor să fie cât mai bine reprezentate în intervențiile și serviciile pe care le oferim. Ceea ce îmi place cel mai mult la munca de facilitare comunitară este tocmai faptul că încercăm să dăm voce celor mai puțin reprezentate și vulnerabile grupuri din cadrul acestor comunități marginalizate și segregate. Însă, orientarea noastră, care încearcă să fie pe cât mai mult posibil una orizontală, nu numai că oferă o voce comunității, ci oferă voce comunității dincolo de ierarhiile deja cimentate în cadrul acestora. Desigur, liderii comunitari și importanța acestora nu trebuie subestimată, însă marele avantaj al unei asemenea abordări este că, pe cât posibil, o proporție cât mai mare din comunitate este ajutată să se implice activ în deciziile și acțiunile care afectează propria comunitate.

Aceste întâlniri sunt un forum de democrație participativă și nu reprezentativă, ceea ce înseamnă că numai cine participă decide, iar participarea, bineînțeles, este deschisă și încurajată pentru toată lumea. Deși acest model nu este recunoscut (teoretic) ca atare la nivel comunitar, opțiunea pentru acest mod de a lucra și lua decizii a venit în urma unei consultări identice a comunității de unde a reieșit că nu se dorește un model ierarhic ("nu vrem șefi"), ci un model participativ în care fiecare se reprezintă pe sine, însă deciziile luate afectează întreaga comunitate. Din acest punct de vedere, urmărim și implicarea cât mai activă a membrilor comunității în rezolvarea propriilor lor probleme (pe cât posibil și desigur în colaborare cu instituțiile și actorii care sunt în primul rând responsabili de anumite aspecte) prin tipul de frustrare produsă de faptul de a fi „exclus” de la decizie. Însă, față de tipul de excludere pe care o putem întâlni în cadrul unui model de decizie bazat pe voința liderilor comunitari, „excluderea” de care vorbesc poate ține maxim o întâlnire, deoarece la următoarea întâlnire persoana în cauză poate să participe și astfel să se implice personal și activ în luarea unei decizii. Acest mod de a lua deciziile mi se pare mult mai bun decât cele care se bazează pe putere, coerciție, ierarhii sau forță pur și simplu și, stimulează pe cât posibil participarea activă în identificare și rezolvarea problemelor comunitare.” (Alex Boguş, facilitator comunitar)

Nu este vorba [...] de a împuternici doar lideri și structuri ierarhice, mai mult sau mai puțin formale, ci de a împuternici oamenii „simpli” pentru a acționa individual sau, preferabil, împreună pentru a se implica la orice nivel în soluționarea unei probleme comunitare. Practic, persoanele care participă la ședință nu sunt reprezentanții nimănui și niciunei comunități (deși apartenența este foarte importantă), ei reprezentându-se doar pe sine.

Vlad Mureșan despre rolul și poziția facilitatorului comunitar

De exemplu, în cazul unui conflict, conflict care aparent a pornit de la o problemă minoră, primul reflex al cuiva care a fost pregătit în științele sociale (cum e și cazul meu), va fi să spună că acesta este un răspuns tipic pentru comunitățile vulnerabile și că trebuie să acceptăm asta. Răspunsul cuiva care cunoaște viața comunității va fi din start acela de a trasa relațiile care stau în spatele acestei răbufniri aparent inexplicabile. Conflictul irațional devine astfel o problemă inter-familială care are o cauză, care are actori și care are o istorie.

"Cred că e important de conștientizat că deși munca se desfășoară la nivel "comunitar" tu nu muncești cu această categorie abstractă, ci cu indivizi reali care au relații complexe și care funcționează într-o lume complexă. În acest context toate categoriile a priori de populații "vulnerabile", "marginalizate" etc., nu pot să aducă decât o înțelegere superficială a colectivității în care lucrezi. Înainte ca munca ta de facilitator să poată să aibă vreun fel de relevanță pentru tine și pentru cei cu care muncești, este nevoie de a face practic ceea ce s-ar putea numi muncă etnografică, o perioadă de acomodare în care crezi încet relații cu oamenii, în care rolul tău principal e de a asculta și de a încerca să-ți conturezi o imagine cât mai detaliată asupra comunității și asupra relațiilor care există între

oameni. E important de marcat aici că înțelegerea pe care o dobândești va fi întotdeauna parțială, dar asta nu e o problemă.

Frumusețea muncii de facilitator constă tocmai în faptul că nu e nevoie să ajungi să cunoști în cele mai intime detalii comunitatea în care lucrezi, deoarece scopul tău e de a potența oamenii care au deja aceste cunoștințe inaccesibile celor din afară. În cazul nostru, am avut norocul să muncim încă de la început alături de oameni care trăiesc în comunitate și cunosc și pot să traducă ceea ce se petrece în Pata Rât. Deși adevărat, o astfel de interpretare nu îți spune nimic despre dinamica complexă din spatele conflictului și nu îți spune nimic despre cum ai putea tu gestiona o situație care îți amenință echipa și munca. Răspunsul cuiva care cunoaște viața comunității va fi din start acela de a trasa relațiile care stau în spatele acestei răbufniri aparent inexplicabile. Îți va spune că familia X se ceartă de 2 ani cu familia Y, deoarece familia Y a avut o înțelegere cu familia Z care sunt dușmani de o viață cu familia X. Conflictul irațional devine astfel o problemă inter-familială care are o cauză, care are actori și care are o istorie.

Pentru ca munca de facilitare să funcționeze e nevoie să fie luat în serios ceea ce înseamnă orizontalitate în interacțiuni și de a fi conștient în același timp de propriul bagaj cultural și social. Pentru munca împreună cu comunitatea e nevoie de răbdare și de capacitatea de a asculta cu adevărat. Deși sună simplu pe hârtie, pentru mulți poate fi foarte dificil de pus în practică. Cei mai mulți dintre noi suntem crescuți de mici într-o lume în care deciziile se iau de sus în jos, de la familie la școală, până la primul loc de muncă. Puțini scapă nemarcați din acest sistem vertical de putere. Din experiența de până acum pot să spun că cel mai dificil aspect legat de munca orizontală e păstrarea orizontalității în situații de criză sau conflict. E foarte ușor de revenit pe o poziție de putere pentru a te apăra într-o situație critică, dar după ce această situație trece, va trebui să reiei munca de la zero sau mai rău." (Vlad Mureșan, facilitator comunitar)

Practici restaurative

Practicile restaurative reprezintă un nou domeniu de studiu în care este întărit potențialul de a influența pozitiv comportamentul uman și de a ajuta la consolidarea societății civile la nivel global. Focusul îl reprezintă modalitățile de construire a capitalului social și obținerea disciplinei sociale prin învățare și luare a deciziilor în mod participativ. Aceste practici sunt folosite pentru reducerea criminalității, a violenței și a hărțuirilor, pentru îmbunătățirea comportamentului, pentru întărirea societății civile, pentru crearea unui leadership eficient, pentru repararea relațiilor și a răului făcut.

Institutul Internațional pentru Practici Restaurative face distincția între *practici restaurative* și *justiție restaurativă*, subsumând-o pe cea de-a doua celor dintâi. Spre deosebire de activitățile desfășurate în cadrul justiției restaurative, practicile restaurative folosesc procese formale și informale care preced faptele reprobabile, procese care construiesc în mod proactiv relații și un simț al comunității care să prevină conflictul și delictetele.

Justiția restaurativă este reactivă și constă în formularea de răspunsuri formale și informale la situații de crimă și agresivitate ulterior desfășurării acestora.

Din punct de vedere al sănătății publice, justiția restaurativă oferă *prevenție terțiară* și apare după ce a fost cauzată situația problematică, având scopul de a ajuta la evitarea reapariției acesteia. Practicile restaurative, în schimb, depășesc acest cadru acționând prin *prevenție primară*, fiind adesea folosite înainte de apariția problemei.

Ca știință nouă, studierea practicilor restaurative presupune o abordare inter și multidisciplinară, în care sunt acceptate, recunoscute și integrate concepte similare și din alte domenii: în domeniul justiției criminale se folosește conceptul de "justiție restaurativă", în asistență socială se folosește conceptul de "împuternicire", în educație "disciplină pozitivă" sau "clasă responsabilă", iar în leadershipul organizațional se vorbește despre "management orizontal".

Testimonials

Vidia Negrea despre utilizarea practicilor restaurative în dezvoltarea comunitară

"Dacă ne punem întrebarea: oare de ce majoritatea oamenilor fac ceea ce e bine sau trebuie, aproape tot timpul? răspunsul ne va ajuta să înțelegem principiile de bază ale practicilor restaurative, principii pe care le regăsim în eforturile facilitatorilor comunitari din Pata-Rât.

Potrivit ipotezei care stă la baza aplicării practicilor restaurative, ființele umane sunt mai fericite, mai cooperante, mai productive și mai dispuse să realizeze schimbări constructive în comportamentul lor atunci când cei care se află în poziții de autoritate fac lucrurile împreună cu ei, decât atunci când le fac asupra lor sau pentru ei (Wachtel, 2004).

Fie că lucrăm cu copii sau cu adulți, țelul principal e de a crea un cadru de siguranță și o modalitate de comunicare prin intermediul căreia participarea liberă, voluntariatul, respectul reciproc și asumarea responsabilității sunt dorite, iar cei prezenți pot să-și exprime liber nevoile, emoțiile, cerințele fără să se simtă constrânși sau jenați, dar și fără să creeze efecte negative asupra altora. Pentru a atinge acest scop utilizăm un limbaj non-violent bazat pe expresia cerințelor individuale și de grup, și totodată tehnici care înlesnesc înțelegerea valorilor și nevoilor pe care le avem în comun, stimularea resurselor umane pe care le putem mobiliza pentru a dezvolta modalități de colaborare și punerea în practică a deciziilor luate împreună.

În acest context tensiunile, conflictele, problemele existente sunt considerate ca posibilități de a începe un proces de colaborare, incluzându-i toți cei afectați pentru a înțelege împreună ce trebuie și ce se poate schimba, ce resurse sunt disponibile, ce decizii sunt necesare și de ce e nevoie pentru ca fiecare membru al comunității să aibă un rol activ în atingerea țelurilor dorite și restabilirea sau menținerea relațiilor optime, care ajută la dezvoltarea comunității și restaurează credința în sine și în viitor." (Vidia Negrea, formator în practici restaurative)

Alex Boguș despre utilizarea practicilor restaurative în facilitarea comunitară

"Unul dintre cele mai utile instrumente în ceea ce privește organizarea orizontală a muncii cu care am experimentat în ultima vreme, pornind de la sesiunile de formare avute alături de Vidia Negrea, au fost practicile restaurative. În linii mari, practicile restaurative urmăresc rezolvarea diferitelor situații potențial conflictuale nu prin căutarea vinovatului și pedepsirea acestuia, ci prin medierea relațiilor inter-umane dintre participanții la conflict. Astfel, ideea centrală de la care se pornește este că, în cazul unei situații conflictuale sau tensionate, deși ideile care animă cele două părți sunt în general opuse, sau cel puțin vizibil diferite, emoțiile sunt identice (supărare, frustrare, dezamăgire ș.a.m.d). Însă, pornind de la această bază emoțională comună se lucrează la restaurarea încrederii celui afectat atât în procesul restaurativ, cât și în comunitatea sa. Prin intermediul întrebărilor proprii practicilor restaurative (cel mai util exemplu este dacă în locul întrebării clasice „de ce ai făcut asta?” întrebăm „ce s-a întâmplat?") oferim șansa atât acuzatului să își spună povestea așa cum a perceput-o acesta, cât și acuzatorului de a auzi motivele și raționamentele care au stat la baza evenimentelor, dar și a tuturor celorlalți indirect implicați. În mod evident, în munca de facilitare comunitară, practicile restaurative ne ajută extrem de mult întrucât schimbăm modelul reactiv al învinuirii și pedepsirii vinovatului cu un model pro-activ axat pe responsabilizarea și împuternicirea tuturor celor implicați care participă la cercul restaurativ. Miza în munca noastră nu este vreun concept abstract de dreptate, ci este buna funcționare a unei comunități, iar practicile restaurative lucrează tocmai înspre o asemenea bună funcționare a membrilor unei comunități. Desigur, există și numeroase limitări ale aplicării acestor tehnici în cadrul muncii noastre de teren, referindu-mă aici în primul rând la noutatea acestei practici în țara noastră, dar și la contextul specific al Pata-Rât-ului." (Alex Boguș, facilitator comunitar)

Proiectul Pata-Cluj, „Intervenții sociale pentru desegregarea și incluziunea socială a grupurilor vulnerabile din Zona Metropolitană Cluj, inclusiv a comunităților de romi marginalizate” este implementat de Asociația pentru Dezvoltare Intercomunitară Zona Metropolitană Cluj, în parteneriat cu Asociația Comunitară a Romilor din Coastei, Asociația Habitat for Humanity Cluj și Fundația AltArt. Cu un buget total de 2.079.500 Euro, este finanțat de Guvernul Norvegiei prin Mecanismul Financiar Norvegian 2009-2014 în cadrul Programului “Combaterea Sărăciei” (RO25).

Despre Mecanismul Financiar Norvegian (Norway Grants)

Prin Mecanismul Financiar Norvegian și granturile EEA, Norvegia contribuie la reducerea disparităților sociale și economice și întărește relațiile bilaterale cu țările beneficiare din Europa. Norvegia cooperează apropiat cu Uniunea Europeană prin Acordul privind Spațiul Economic European (EEA).

În perioada 2009-2014, Norvegia a contribuit cu 1,7 miliarde de euro. Granturile sunt disponibile pentru organizații nonguvernamentale, instituții academice și de cercetare, sectoarele publice și private din cele 12 state membre noi ale Uniunii Europene, Grecia, Portugalia și Spania. Există o cooperare largă cu organizații norvegiene și există activități care vor fi implementate până în 2016.

Domenii cheie de suport sunt protecția mediului și schimbările climatice, cercetare și burse, societate civilă, sănătate și copii, egalitatea de gen, justiție și patrimoniu cultural.

ⁱ Sursa: Wachtel Ted, 2013, *Definirea restaurativității*, Institutul Internațional pentru Practici Restaurative, <http://restorativeworks.net/what-is-restorative-practices/>

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a granturilor Norway Grants 2009-2014.

Camelia Badea

PR manager Pata-Cluj

Tel.: 0786 375 825

E-mail: camelia@patacluj.ro

patacluj@gmail.com

Website: www.patacluj.ro

Facebook: www.facebook.com/PatadinCluj

Canal Youtube:

<https://www.youtube.com/channel/UCQVqLCQJ4ozYqZtRtTlcAnQ>